

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ
ECONOMICS INSTITUTE

1947

УОС Удружење осигуравача Србије
Association of Serbian Insurers

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

PANEL 4: OSIGURANJE U POLJOPRIVREDI: PREDUSLOV ZA SIGURNIJE POSLOVANJE

Osiguranje u poljoprivredi: Uloga javnog sektora, industrije osiguranja i pravci razvoja

Vladan Manić, generalni sekretar Udruženja osiguravača Srbije

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

Sadržaj

I. ŠTA JE OSIGURANJE U POLJOPRIVREDI?.....	1
II. KRATAK PREGLED DEŠAVANJA NA SVETSKOM TRŽIŠTU.....	2
III. ULOGA JAVNOG SEKTORA.....	3-6
A. Opšte informacije.....	3
B. Podrška države.....	4
C. Modeli tržišta.....	5
D. Penetracija tržišta.....	6
IV. OSIGURANJE U POLJOPRIVREDI ZEMALJA EU.....	7-10
A. Uvodne napomene.....	7
B. Španski model.....	8
C. Pregled statističkih podataka pojedinih zemalja EU.....	9-10
V. SITUACIJA U REPUBLICI SRBIJI.....	11-13
A. Uvodne napomene.....	11
B. Oblici osiguranja u poljoprivredi.....	12
C. Subvencije.....	13
VI. PRAVCI RAZVOJA.....	14
VII. ZAVRŠNA ZAPAŽANJA.....	15

I. Šta je osiguranje u poljoprivredi?

- U načelu, osiguranje je forma upravljanja rizikom koja se koristi za ograničenje potencijalnih gubitaka. Po konvencionalnoj definiciji, osiguranjem se **vrši prenos rizika od gubitka** sa jednog entiteta na drugi, u zamenu za premiju ili garantovani, merljivi gubitak kojim se sprečava veći ili moguć nenadoknativ gubitak.
- Osiguranje u poljoprivredi predstavlja posebnu vrstu imovinskog osiguranja koja se primenjuje na poljoprivredne proizvođače **u cilju sprečavanja gubitka prihoda** od agrarne delatnosti.
- **Osiguranje u poljoprivredi** nije ograničeno na useve i plodove, već se odnosi i na stoku, domaće i divlje životinje, a može se primenjivati i na staklenike, u šumarstvu i kod uzgoja akvakultura.
- Osiguranje u poljoprivredi predstavlja **tehnički veoma kompleksnu aktivnost** i podrazumeva shvatanje složenih bioloških procesa i uzročno-posledičnih odnosa u poljoprivredi (koji nisu uvek lako uočljivi) od strane osiguravača, uz neophodnost utvrđivanja veze između gubitka koji se osigurava i uzroka tog gubitka.
- Imajući u vidu **specifičnost ove vrste osiguranja**, osiguravajuće kuće koje posluju na tržištu osiguranja u poljoprivredi po pravilu imaju posebne organizacione jedinice koje se njime bave, dok u svetu postoje i slučajevi poveravanja ovih poslova specijalizovanim agencijama.

II. Kratak pregled dešavanja na svetskom tržištu

- Direktne **premije osiguranja u poljoprivredi** **rapidno su narasle** u nekoliko proteklih godina, pa se, ilustracije radi, na svetskom nivou beleži rast sa ukupnog iznosa od 8 milijardi dolara u 2005. godini na procenjeni nivo od 18,5 milijardi dolara premija u 2008. godini.
- Što se tiče **geografske disperzije** tih globalnih premija u 2008. godini, glavni deo odnosi se na SAD i Kanadu, dok se Evropa sa oko 17% učešća u ukupnoj premiji nalazi na trećem mestu odmah iza Azije koja ima oko 18% učešća.
- Po podacima Svetske banke, u strukturi premija za 2008. godinu dominira osiguranje useva i plodova na koje „otpada“ 90% premija, dok se na sve ostale vrste osiguranja u poljoprivredi odnosi svega 10% premija.
- Proizvodi osiguranja u poljoprivredi koji egzistiraju na svetskom tržištu mogu se klasifikovati u tri glavne grupe na osnovu metoda po kome se isplaćuje osigurana suma: 1) isplata osigurane sume vrši se **prema ostvarenom štetnom događaju**, 2) isplata osigurane sume se meri **pomoću indeksa** i 3) isplata osigurane sume određuje se na bazi **ostvarenih prinosa i cene proizvoda**.

III. Uloga javnog sektora

A. Opšte informacije

- Iako je osiguranje u poljoprivredi u suštini **komercijalna delatnost**, sasvim je uobičajeno da vlade zemalja širom sveta uzimaju aktivnu ulogu u ovoj industriji.
- **Država** ovde ima jasan interes da održi ukupnu **produktivnost ekonomije** zemlje, kao i da radi na dobrobit **razvoja ruralne zajednice**.
- Sopstvenim angažovanjem država na taj način **popunjava prazninu** koja je ostavljena od strane privatnog sektora koji neretko ne želi da uđe na ovaj segment tržišta zbog visokih start-up troškova, administrativnih i troškova distribucije, kao i usled nedostatka finansijskih kapaciteta zbog **teškoća u pribavljanju reosiguranja** koje su karakteristične za ovu vrstu osiguranja.
- Pored toga, **samostalno prisustvo privatnog sektora** na tržištu često znači i visoke premije osiguranja u poljoprivredi, što ga čini **finansijski nedostupnim za manje proizvođače**.

B. Podrška države

- U studiji Svetske banke iz 2009. godine koja je obuhvatila analizu stanja u **65 država** uočeni su različiti pristupi u slučajevima kada država odluči da interveniše na segmentu tržišta osiguranja u poljoprivredi:
- ✓ **Subvencionisanje premija** – ovo je najčešći vid podrške države osiguranju u poljoprivredi, po navedenoj studiji, čak 63% zemalja odlučilo se za ovaj vid podrške kod osiguranja useva, dok se 35% odlučilo za ovaj vid podrške kod osiguranja stoke.
- ✓ **Investiranje u istraživanje i razvoj proizvoda, obuku i prikupljanje informacija** – po pomenutoj studiji 41% zemalja odlučilo se za ovaj vid podrške kod osiguranja useva, dok se 37% odlučilo za ovaj vid podrške kod osiguranja stoke.
- ✓ **Razvoj zakonske regulative vezano za osiguranje u poljoprivredi** - po istoj studiji 51% zemalja odlučilo se za ovaj vid podrške kod osiguranja useva, dok se 33% odlučilo za ovaj vid podrške kod osiguranja stoke.
- ✓ **Reosiguranje od strane javnog sektora** - po istoj studiji 32% zemalja odlučilo se za ovaj vid podrške kod osiguranja useva, dok se 26% odlučilo za ovaj vid podrške kod osiguranja stoke.
- ✓ **Subvencionisanje administrativnih troškova za izdavanje polisa osiguranja u poljoprivredi** – ovo je najmanje korišćen vid podrške i po istoj studiji svega 16% zemalja odlučilo se za ovaj vid podrške kod osiguranja useva, dok se samo 11% odlučilo za ovaj vid podrške kod osiguranja stoke.

C. Modeli tržišta

- U principu, mogu se identifikovati tri osnovna modela tržišta preko kojih se osiguranje u poljoprivredi može učiniti dostupnim:
 1. **Sistemi kontrolisani u potpunosti od strane države** – karakteriše ih veoma intenzivna podrška vlade uz postojanje jednog unificiranog proizvoda osiguranja koji se obično komercijalizuje preko kompanije u državnom vlasništvu sa monopolskim položajem. Ove sisteme odlikuje očekivano velika penetracija tržišta zbog obaveznosti i dobra diversifikacija portfelja, ali oni podrazumevaju i visoke fiskalne troškove, često lošiju uslugu koja je prouzrokovana monopolskim položajem, a dolazi i do zanemarivanja tehničkih u odnosu na socijalne komponente osiguranja i preuzimanja kompletne odgovornosti od strane države.
 2. **Javno – privatna partnerstva** – imaju visoku penetraciju i dobro diversifikovan portfelj, tehnički kriterijumi dominiraju nad komercijalnim, postoji konkurencija u pružanju usluge, pri čemu država ojačava stabilnost sistema dok privatni sektor pruža znanje i tehnologiju, sve to uz razumna fiskalna davanja.
 3. **Čisto tržišni sistemi** – imaju nisku do umerenu penetraciju i nizak nivo diversifikacije rizika, komercijalni kriterijumi dominiraju nad tehničkim, uz ostvarivanje cenovne konkurencije i bez fiskalnih troškova.

D. Penetracija tržišta

- Čini se da postoji **korelacija između nivoa podrške javnog sektora osiguranju u poljoprivredi i penetracije tržišta** ovom vrstom osiguranja. Primeri **SAD, Kanade i zemalja EU**, gde je ova podrška značajna, potvrđuju takvu konstataciju svojim visokim ostvarenim učešćima u iznosima premija osiguranja u poljoprivredi, dok je na području **Afriке, Australije i Novog Zelanda**, gde nema učešća države po ovom pitanju, nivo ostvarenih učešća u ukupnim iznosima premija evidentno na veoma niskom nivou.
- Model ***javno-privatnog partnerstva*** dokazao se u praksi kao **najuspešniji za razvoj tržišta osiguranja u poljoprivredi** jer se učešće javnog sektora pokazalo kao ključno za uspostavljanje razvoja i srazmernog uvećanja programa osiguranja u poljoprivredi, dok je privatan sektor kroz sopstveni doprinos obezbedio potrebne veštine, stručnost i inovacije na tržištu.

IV. Osiguranje u poljoprivredi zemalja EU

A. Uvodne napomene

- Kao najčešći proizvodi osiguranja u poljoprivredi javljaju se „Single-peril“ ili „Named-peril“, odnosno **proizvodi pojedinačnog pokrića** (pokriće za jednu vrstu rizika, obično grad), dok su u nešto razvijenijim zemljama prisutni „Multiple-peril“, odnosno **proizvodi kombinovanih pokrića** (objedinjena pokrića za više vrsta rizika).
- Značajan broj zemalja članica EU, iako ne pripadaju grupi zemalja u razvoju, omogućuju svojim poljoprivrednicima **subvencionisanje premije osiguranja** u cilju podsticanja što bržeg razvoja ove vrste osiguranja.
- **Mađarska** je dobar primer na kojem se jasno vidi uticaj subvencionisanja premije na razvoj osiguranja u poljoprivredi. Od momenta kada je 2004. godine država ukinula ranije uvedene subvencije premije, mnogi poljoprivrednici nisu osigurali svoju proizvodnju što je dalje rezultiralo povećanjem ukupnog rizika i značajnim padom prihoda osiguravača. Shodno tako nastaloj situaciji, Mađarska je odlučila da ponovo uzme aktivnu ulogu i razvije model osiguranja u poljoprivredi po uzoru na španski.
- Često pominjan model sa teritorije EU na koji bi mogle da se ugledaju zemlje u razvoju je upravo **španski model osiguranja**, koji podrazumeva posebno kreiran model javno-privatnog partnerstva.

B. Španski model

- Podrazumeva saradnju privatnog i državnog sektora kroz učešće agencije ministarstva poljoprivrede „ENESE“, zatim asocijacije privatnih osiguravajućih kompanija „AGROSECURO“ i, na kraju, državnog preduzeća „CSS“ pod kontrolom ministarstva ekonomije koje obezbeđuje reosiguranje.
- Glavni zadaci navedenih institucija su:
 - ✓ „ENESE“ - donosi godišnji plan osiguranja u poljoprivredi, učestvuje u odlučivanju o visini subvencije premije, koordinira saradnju sa udruženjima poljoprivrednika, propisuje opšte uslove osiguranja, saraduje sa asocijacijom osiguravajućih kuća na temu planova za sprovođenje osiguranja.
 - ✓ „AGROSECURO“ – propisuje posebne uslove i tarife osiguranja, vrši kontrolu kanala prodaje, naplatu premije i obradu šteta.
 - ✓ „CSS“ (Concorso de Compensacion de Seguros) – ima ulogu glavnog reosiguravača, učesnik je u fondu i vrši kontrolu obrađenih šteta.
- Ovaj model je karakterističan po tome što osiguravajuća društva upravljaju rizikom uz pomoć **fonda koji se bazira na principu saosiguranja**. Fond je pod kontrolom „AGROSECURO“, dok je reosiguran od strane „CSS“.

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

C. Pregled statističkih podataka pojedinih zemalja EU

DRŽAVA	PENETRACIJA TRŽIŠTA	POKRIĆE RIZIKA	SUBVENCIJA PREMIJE
AUSTRIJA	78%	Pojedinačno	50%
		Kombinovano	50%
ITALIJA	8%	Pojedinačno	54%
		Kombinovano	59%-64%
KIPAR	(100%)*	Kombinovano	50%
PORTUGAL	22%	Kombinovano	68%
POLJSKA	7%	Kombinovano	50%
RUSIJA	28%	Kombinovano	50%
ŠPANIJA	26%	Kombinovano	37%-43%
BUGARSKA	52%	Pojedinačno	0%
		Kombinovano	0%
GRČKA	(100%)*	Kombinovano	0%
FINSKA	90%	Kombinovano	0%
DANSKA	90%	Pojedinačno	0%
ŠVEDSKA	60%	Pojedinačno	0%
		Kombinovano	0%

*Obavezno osiguranje

Izvor: World Bank 2008

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

- Iz date tabele može se uočiti da u razvijenim zemljama EU samo **subvencionisanje premije osiguranja u poljoprivredi** od strane države, kao takvo, **nije garancija** za razvoj tržišta osiguranja u poljoprivredi.
- Pojedine zemlje EU, koje ne subvencionišu premiju osiguranja, kao što su na primer Bugarska, Danska i Švedska ipak imaju visok procenat penetracije tržišta.
- **Danska** je više nego pozitivan primer penetracije tržišta, sa čak 85% osiguranih hektara od ukupno obradivih površina, kao i sa osiguranih 90% od ukupnog broja grla stoke. Ova država, recimo, za sve isplate od strane države preko nivoa osiguranih suma uslovljava svoje poljoprivrednike sa učešćem u osnovanom **Fondu za katastrofalne štete**, iz kojeg se upravo, u slučaju ostvarenja štetnog događaja, i nadoknađuju nastale štete.
- U **Bugarskoj** koja ima visok nivo penetracije od 52% poljoprivredno osiguranje nije obavezno, ali se kao **jedan od uslova za dobijanje subvencije u poljoprivredi** od strane države postavlja i zaključivanje odgovarajuće polise osiguranja.
- U **Poljskoj** se, slično modelu Bugarske, za korišćenje subvencija u poljoprivredi iz fondova EU, poljoprivrednici takođe uslovljavaju zaključivanjem osiguranja.
- I pored toga što pojedine zemlje EU **ne uslovljavaju dobijanje subvencija u poljoprivredi** samim zaključivanjem osiguranja poljoprivredne proizvodnje, kao što je na primer slučaj u **Austriji** i **Švedskoj**, dokaz koliko razvijena svest osiguranih o neophodnosti osiguranja u poljoprivredi ima uticaja na stepen penetracije tržišta su upravo ove dve zemlje, pri čemu je u Austriji osigurano čak 78% a u Švedskoj 60% od ukupne obradive površine.

V. Situacija u Republici Srbiji

A. Uvodne napomene

- Poljoprivreda kao sektor privrede je **od vitalnog značaja** za Republiku Srbiju i njen ukupan društveni i ekonomski razvoj. Položaj agrarnog sektora je specifičan, jer osim ekonomskog ima i **poseban socijalni i ekološki značaj**, pri čemu je istovremeno i **nosilac ruralnog razvoja**.
- Poljoprivreda doprinosi nacionalnom bogatstvu **značajnim učešćem u stvaranju BDP** (procenjeno na 9,6% za 2010. godinu) i u ukupnoj zaposlenosti stanovništva (oko 20%).
- Njen značaj posebno se ogleda i u **izvoznim potencijalima naše zemlje**, udeo u ukupnom izvozu je 9,9% u prvoj polovini 2012. godine, pri čemu je ostvaren suficit od 6,8% u istom periodu. U tom sektoru ostvaren je rast izvoza od 40%, kao i porast udela u ukupnom izvozu od 25% u odnosu na isti period prethodne godine.
- Istovremeno, svedoci smo brojnih vremenskih nepogoda koje su u prethodnom periodu napravile velike štete poljoprivrednim gazdinstvima. Nažalost, klimatski uslovi su se, zbog **globalnog zagrevanja**, znatno promenili, pa se u budućnosti očekuje još više nepredvidivih nepogoda na koje čovek, vrlo često, ne može da utiče. Međutim, ono što svaki poljoprivrednik može i treba da uradi da bi zaštitio svoje useve i životinje jeste da ih – osigura.

B. Oblici osiguranja u poljoprivredi

Dva su osnovna oblika osiguranja u poljoprivredi koja trenutno egzistiraju na tržištu osiguranja Srbije:

1. Kod **osiguranja useva i plodova** pokriven je gubitak roda (prinosa) kao posledica oštećenja (uništenja) poljoprivredne kulture od osiguranog rizika, standardna i najviše kod nas prisutna su pokrića od preovlađujućih rizika: grada, požara i udara groma, pri čemu je akcenat najčešće na zaštiti od grada. Tome se mogu priključiti i rizici oluje, poplave, mraza kao i osiguranje od gubitka semenskog kvaliteta, gubitka količine i kvaliteta plodova voća i stonog grožđa i drugo.
2. Kod **osiguranja životinja** imamo osnovna pokrića od rizika nesrećnog slučaja i bolesti kojima se životinje mogu osigurati pojedinačno ili na flotantnoj osnovi. Za ovu vrstu osiguranja u poljoprivredi mogu se dopunski pokriti i rizici uginuća ili prinudnih klanja u unapred definisanim slučajevima, kao i rizici od bolesti nastalih usled nepravilne ishrane, gutanja stranog tela, gubitka ždrebeta i teleta pri porođaju ili gubitka priplodne sposobnosti stoke.

Pored navedenih, od skora se mogu pronaći i **osiguranja od rizika suše** za pojedine ratarske kulture, kao i **osiguranja useva od prekomernih padavina**. Iako su ove vrste osiguranja u poljoprivredi još uvek u povoju, može se u načelu reći da se na našem tržištu **ponuda osiguravajućih kuća u poljoprivrednom osiguranju konstantno unapređuje** i da se ovoj vrsti osiguranja postepeno poklanja sve veća pažnja.

C. Subvencije

- **Subvencionisanje premije osiguranja** je na globalnom nivou **najrasprostranjeniji model** za podsticaj razvoja osiguranja u poljoprivredi kojim se, od strane država, stimuliše zaštita od rizika gubitka prihoda u agrarnoj delatnosti.
- Republika Srbija je i ove godine odobrila subvencije premije osiguranja **Uredbom o regresiranju osiguranja životinja, useva, plodova, rasadnika i mladih višegodišnjih zasada**, što je značajan podsticaj, posebno u uslovima velikog budžetskog ograničenja. Po ovoj Uredbi, registrovani poljoprivrednici imaju pravo na regresiranje osiguranja u iznosu od **40% od visine premije osiguranja** bez poreza na premiju neživotnog osiguranja ukoliko su osigurali životinje, rasadnike, mlade višegodišnje zasade, useve i plodove od rizika. Pravo na korišćenje sredstava za regresiranje osiguranja životinja i površina pod biljnim kulturama prijavljenim u 2012. godini ima fizičko lice - nosilac poljoprivrednog gazdinstva koje je upisano u Registar i koje je u aktivnom statusu, a Zahtev se podnosi od 15. juna do 31. oktobra 2012. godine.
- I pored ovakvog podsticaja, **penetracija tržišta u Srbiji je i dalje na izuzetno niskom nivou**, gotovo zanemarljivom, što ukazuje na to da sama subvencija premije osiguranja nije dovoljna za veću ekspanziju osiguranja u poljoprivredi na našem tržištu.

VI. Pravci razvoja

- Iz svega do sada navedenog, jasno se izvodi zaključak da je za razvoj poljoprivrednog osiguranja u Srbiji preko potrebna **nova platforma** na bazi koje bi se poljoprivrednici adekvatnije stimulisali u pravcu osiguranja sopstvene proizvodnje. Neophodno je kreirati dugoročna rešenja koja bi podrazumevala:
 - ✓ stabilan portfelj (uz diversifikaciju rizika),
 - ✓ odgovarajući sistem subvencija (na prihvatljivom nivou za sve strane),
 - ✓ razvijanje preventivnih fondova (kao mere za smanjenje rizika),
 - ✓ proizvode prilagođene potrebama osiguranika (sa potrebnim nivoima pokrića) i
 - ✓ programe koji će povećati svest o rizicima u agraru i unaprediti dostupnost ove vrste osiguranja.
- Jedno od podobnih rešenja kojim bi se moglo pospešiti tržište je model u kom bi se kao **uslov za dobijanje subvencija u poljoprivredi** od strane države uvela obaveza prethodnog ugovaranja odgovarajućeg osiguravajućeg pokrića.
- Time bi se ostvario **višestruki efekat**, s jedne strane bi imali predvidive prihode poljoprivrednih proizvođača, dok bi, sa druge strane, država zaštitila uložena sredstva u vidu subvencija u poljoprivredi i uz to obezbedila državni budžet od daljih neplaniranih izdataka. Ne sme se zanemariti ni pozitivan efekat na industriju osiguranja uopšte, ali ni povratni efekti u smislu razvoja preventivnih mera i edukacije o prisutnim rizicima agrarne proizvodnje i merama za njihovo prevazilaženje.

VII. Završna zapažanja

- Samo **obostranim angažovanjem i sinhronizovanim delovanjem** državnog sektora i industrije osiguranja mogu se ostvariti vidljiviji pozitivni pomaci u ovoj oblasti:
- ✓ **Osiguravači** u svom domenu treba da tržištu ponude adekvatan proizvod u smislu sveobuhvatnosti (pokrića više rizika), jasne i što jednostavnije definisanosti uslova osiguranja i tarifa i što lakše dostupnosti osiguranicima, koji će biti od nedvosmislene koristi svima, uključujući tu poljoprivredne proizvođače, državni sektor i industriju osiguranja.
- ✓ Po uzoru na razvijena svetska tržišta, drugi deo posla **mora preuzeti i država** kroz odgovarajuće sisteme subvencionisanja, modele javno-privatnog partnerstva i donošenje odgovarajuće zakonske i podzakonske regulative u ovoj oblasti.
- ✓ Zajedničkim angažovanjem mora se raditi i na razvoju svesti kroz intezivnu edukaciju potencijalnih osiguranika o postojanju rizika u poljoprivredi, kao i o značaju osiguranja u zaštiti i unapređenju agrarne proizvodnje.

U vremenu koje dolazi, upravo uspostavljanje kvalitetne saradnje između industrije osiguranja i javnog sektora na unapređenju stanja koje je trenutno u Republici Srbiji biće ključno za iskorišćenje razvojnih šansi koje svakako postoje u ovoj izuzetno značajnoj oblasti.

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

HVALA NA PAŽNJI!

Удружење осигуравача Србије
Association of Serbian Insurers